

Коломієць Ю.Ю.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального права,
кандидат юридичних наук, доцент*

ФУНКЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ІДЕОЛОГІЇ

Звільнившись від нав'язування ідеології Радянського Союзу, незалежна Україна отримала можливість вибудовувати свій курс політичного, соціального, економічного розвитку, прийнятний для більшості населення. Гарантією демократичного режиму української держави мала стати Конституція України 1996 року, яка встановила, що жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова. Негативне сприйняття ідеології на рівні держави, суспільства та окремої людини призвело до того, що її дослідження на науковому рівні стало неактуальним. Але духовно-ідеологічна криза, що охопила всі прошарки українського суспільства, змусила повернутися до питання про значення ідеології для людського розвитку. Очевидним стало те, що «суспільні переміни починаються з усвідомлення історичних коренів, з джерел душі, її морального здоров'я, з уболівання за стан справ у нашому державному домі, з почуття господаря» (Кучма Л. Україна є. Україна – буде! [Текст] / Л. Кучма // Урядовий кур'єр. – 29 серпня 1996 року. – № 161-162. – С. 4. – С. 3-6).

Історичний досвід України свідчить про те, що ідеологія може відігравати в державі як позитивну, так і негативну роль. З метою захисту від негативних проявів ідеологічного впливу Україна прийняла ряд нормативно-правових актів (Закону України «Про боротьбу з тероризмом», Закону України «Про Голодомор 1932-1933 років в Україні», Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» та ін.). Проте для забезпечення соціальної згуртованості та гармонізації суспільства цього недостатньо. Процес впровадження соціально значущих ідеалів та цінностей настільки складний, що тільки держава має можливість зробити його більш або менш контрольованим. Правові цілі розвитку, правові засади законодавчого поля, обґрунтування та оцінку правових відносин визначає правова

ідеологія, яка ґрунтується на філософсько-світоглядному осмисленні навколишньої дійсності.

Складовою частиною правової ідеології є кримінально-правова ідеологія, яка визначає мету, задачі та принципи законотворчості та реалізації кримінального права. Кримінально-правова ідеологія, поряд з іншими видами ідеологій, створюється державою з метою реалізації найважливіших функцій держави – захист національних інтересів і гарантування в Україні безпеки особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз у всіх сферах життєдіяльності. Непродуманість кримінально-правової ідеології відбивається на механізмі реалізації кримінального закону. Неефективність механізму реалізації кримінального закону відбивається на авторитеті держави, легітимність влади ставиться під сумнів. Тому найголовнішою функцією кримінально-правової ідеології є функція легітимності влади.

Авторитет будь-якої держави залежить від того, яку ідеологію вона проголосила і підтримує. Якщо ідеї, що становлять державну ідеологію, не відповідають життєво-важливим інтересам людини і суспільства, вона стає нежиттєздатною, а державний апарат – неефективним. Тому державна ідеологія повинна прагнути до того, щоб бути правлячою, але не шляхом примусового нав'язування суспільству, а шляхом створення ідеологічної структури, що відповідає сучасним потребам держави та суспільства. Кримінально-правова ідеологія для того, щоб бути правлячою має бути вигідною та відображати інтереси особистості, суспільства, держави. Для цього їй потрібно виконувати гносеологічну, онтологічну, інформаційну, герменевтичну, прогностичну (футурологічну), аксіологічну (оціночну), орієнтаційну, регулятивну, захисну, інтегративну (мобілізаційну і консолідуючу), когнітивну функції.

Гносеологічна функція кримінально-правової ідеології проявляється в тому, що за допомогою кримінально-правової ідеології пізнається кримінальний закон і практика його реалізації. Онтологічна функція проявляється в тому, що кримінально-правова ідеологія відображає фундаментальні цілі, завдання, функції та принципи, що визначають існування і розвиток кримінального права. Інформаційна функція виявляється в тому, що кримінально-правова ідеологія інформує суспільство про злочини і покарання, встановлені державою. Герменевтична функція проявляється в тому, що кримінально-правова

ідеологія полегшує процес розуміння і тлумачення тексту кримінального закону. Прогностична функція проявляється в тому, що за допомогою кримінально-правової ідеології можна обґрунтувати уявлення про можливе втіленні в майбутньому певних правових ідеалів. Аксиологічна функція проявляється в тому, що кримінально-правова ідеологія з одного боку відображає, з іншого боку створює систему цінностей, що мають значення для особистості, суспільства, держави, міжнародної громадськості і всього людства. Орієнтаційна функція проявляється в тому, що кримінально-правова ідеологія орієнтує на досягнення високих ідеалів, які в змозі забезпечити безпеку особистості, суспільства, держави. Виступаючи основою взаємовідносин різних суб'єктів ідеологічного впливу, кримінально-правова ідеологія здійснює регулятивну функцію. Ґрунтуючись на ідеї про нетерпимість до різного роду злочинів, а також на ідеї про справедливість покарання за їх вчинення, кримінально-правова ідеологія викликає почуття безпеки. Захищаючи суспільство від масових психозів і страхів, кримінально-правова ідеологія виконує захисну функцію. Кримінально-правова ідеологія, об'єднуючи суспільство навколо ідеї про нетерпимість вчинення злочинів, викликає прагнення до мобілізації і консолідації суспільства проти злочинного світу. На підставі того, що кримінально-правова ідеологія є частиною правової ідеології, правова ідеологія – частиною державної, державна ідеологія – частиною загальнолюдської ідеології, можна зробити висновок, що кримінально-правова ідеологія виконує ще й когнітивну функцію, впливаючи на візуально-просторове сприйняття навколишньої дійсності.

В умовах глобалізації кримінальне право України не може існувати без власної кримінально-правової ідеології, обумовленої як внутрішніми так і зовнішніми чинниками.